

Motion till riksdagen 2021/22:4422

av **Margareta Fransson m.fl. (MP)**

med anledning av skr. 2021/22:107 Riksrevisionens rapport om statens suicidpreventiva arbete

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kompletteringsuppdrag till Folkhälsomyndigheten om att den nationella stödlinjen även ska kunna ge stöd till personer med missbruks- och beroendeproblematik och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en särskild plan och insatser för hur personer med missbruks- och beroendeproblematik ska kunna få vetskap om den nationella hjälplinjen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett särskilt lagförslag om anmälningsskyldighet och krav på händelseanalys när en person har tagit sitt liv och vid suicidförsök och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det är ett angeläget område som Riksrevisionen har granskat – huruvida statens suicidpreventiva arbete är effektivt. Den har tittat på regeringens styrning och myndigheters arbete med samverkan, nationella kunskapsstöd, stöd för implementering av kunskap och nationell uppföljning av suicidprevention. Riksrevisionens bedömning är att statens arbete med suicidprevention inte varit tillräckligt effektivt, och de lämnar ett antal rekommendationer för regeringen, för Folkhälsomyndigheten för Socialstyrelsen och även till Inspektionen för vård och omsorg (Ivo).

Regeringen å sin sida välkomnar granskningen och ser den som ett viktigt bidrag i det fortlöpande arbetet med att utveckla och förbättra det suicidpreventiva arbetet. Regeringen lyfter i skrivelsen fram vad som gjorts, vad som görs och vad som är planerat. En av de viktigare delarna som är på gång är att regeringen har gett 25 myndigheter i upp-

drag att komma in med underlag inför en ny strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention.

Den övergripande revisionsfrågan är alltså om statens insatser är effektiva i syfte att stärka det suicidpreventiva arbetet. Utgångspunkten är den beslutade fina och viktiga visionen om självmord – att ingen bör hamna i en så utsatt situation att den enda utvägen upplevs vara självmord.

Miljöpartiet har under sin tid i regeringen medverkat till förstärkningar som gjorts inom området suicidprevention sedan 2014. Det handlar bl.a. om att särskilda statsbidrag till frivilligorganisationer som arbetar med psykisk hälsa och suicidprevention har inrättats och successivt utökats, liksom mer medel till kommuner och regioner. Vi har övergripande tryckt på för området. Att en ny strategi med indikatorer och mätbara mål kommer på plats kommer att vara väldigt viktigt.

Ingen kan helt veta vad som har utspelats sig inom en människa som har tagit sitt liv. Men det är vår skyldighet att göra vårt allra bästa som samhälle och medmänniskor för att försöka förstå det som kan förstås. Och göra vårt yttersta för att inte samma sak ska ske igen. Att undvika det undvikbara.

Nationellt centrum för suicidforskning (NASP) lyfter fram viktiga aspekter när de pekar på riskfaktorer, skyddsfaktorer och de olika nivåerna på insatser inom suicidprevention – universella insatser, selektiva insatser och indikerade insatser. Insatser behöver göras på alla nivåer. Vi driver sedan länge tanken om en folkhälsolag, vilket också skulle kunna bidra väl till detta.

Vi vill här lyfta fram några aspekter som vi tycker saknas och behöver förstärkas utifrån Riksrevisionens analys – inte minst inför den kommande strategin för psykisk hälsa och suicidprevention.

Missbruks- och beroendefrågor – en särskild risk

Riksrevisionen rekommenderar både Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen att inkludera missbruks- och beroendefrågor som ett område som har bäring på det suicidpreventiva arbetet. Vi håller väldigt starkt med om detta. Att missbruk och beroende så länge har setts som ett särskilt område har gjort det mycket svårt för människor med missbruksproblem. Miljöpartiet anser att hälso- och sjukvården ska ta över ansvaret, något som också den tidigare missbruksutredningen föreslog. Väldigt viktiga slutsatser har också dragits av den nyligen presenterade samsjuklighetsutredningen (2021:93) som haft i uppdrag att titta på hur människor med psykisk problematik och missbruksproblem ska kunna garanteras insatser. Vi har haft ett absurt sätt i samhället att inte vilja ta i komplexa problem. Som om människor antingen har missbruks- eller psykiska eller somatiska problem. En människa ska inte behöva vänta med att få stöd för psykisk problematik till dess man blivit av med sitt missbruk. Får man inte hjälp ökar risken för försök till egenmedicinering med droger med de stora risker det medför. Sverige ligger högt i statistiken när det gäller drogrelaterad dödlighet. Hur mycket som är kopplat till suicidproblematik är svårt att säga, men det är uppenbart så att tillgång till vård och stöd kan bidra till att människor får stöd att komma ur svåra situationer, med minskad risk och minskade hopplöshetskänslor till följd. Vi anser att det är högst angeläget att gå vidare med förslag som lagts av samsjuklighetsutredningen.

Den nationella hjälplinjen

Fram till årsskiftet 2019/2020 fanns det en offentligt finansierad nationell stöddlinje för psykisk ohälsa. Den nationella hjälplinjen kunde ge stöd i att sortera tankar och känslor, ge råd om egenvård och lotsa vidare till hjälp inom hälso- och sjukvården. Men 2019 beslutade Inera, som ägs av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), att lägga ned den nationella hjälplinjen. Flera patient-, brukar- och intresseorganisationer kritiserade nedläggningen och har framfört att det finns ett fortsatt behov av stöd på nationell nivå. Under 2020 blev frågan än mer aktuell med anledning av pandemin och allt fler som har psykisk ohälsa. Miljöpartiet som sedan lång tid värnat hjälplinjen ansåg att nedläggningen var extremt olycklig. Vi har på olika sätt lyft fram vikten av att den måste återinrättas.

I maj 2021 gav regeringen Folkhälsomyndigheten i uppdrag att ta fram underlag för att införa en stöddlinje. Det här uppdraget ska slutrapporteras senast den 31 januari 2022. Det här är väldigt viktigt. Att det varit ett glapp är allt annat än bra. Även om det kan finnas insatser och möjlighet till kontakt lokalt, är det inte alltid det fungerar så. Det behöver finnas en likvärdig möjlighet över landet som komplement till annat som görs.

Som vi nämner ovan är missbruks- och beroendefrågor starkt kopplade till såväl frågor om psykisk ohälsa som suicidrisk. Därför är det väldigt angeläget att personer med missbruksproblematik också kommer att ha kännedom om den nationella hjälplinjen och kan känna sig bekväma med att ta kontakt. Det är väldigt viktigt att den nationella stöddlinjen inte hänvisar vidare. Vi anser att regeringen behöver säkerställa och vid behov ge ett kompletteringsuppdrag till Folkhälsomyndigheten för att göra det tydligt att den nationella stöddlinjen även ska kunna ge bra stöd till personer med missbruks- och beroendeproblematik. Dessutom behöver en särskild plan göras för hur denna grupp ska få vetskap om detta för att de i praktiken också ska använda sig av möjligheten när de har behov. Det skulle kunna innebära särskilda riktade informationsinsatser, bl.a. i anslutning till uppsökande verksamhet eller i anslutning till andra hjälpinsatser, sprutbytesprogram etc. Men även brett vid olika sociala verksamheter, inom hälso- och sjukvården, apotek m.m.

Anhöriga

Ett annat område som Riksrevisionen föreslår att både Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen behöver inkludera är stöd till anhöriga. Miljöpartiet håller i högsta grad med om detta. Det gäller alla anhöriga till personer med suicidproblematik, både de som har försökt ta sitt liv och de som i värsta fall har gjort det. Och här behöver anhöriga till personer med missbruks- och beroendeproblematik inkluderas. Förutom att anhöriga riskerar att själva må väldigt dåligt förekommer även en förhöjd suicidrisk. Att få stöd är viktig av många skäl. Att stöd och insatser till anhöriga är ett utvecklingsområde är helt klart, och vi kan inte nog betona detta.

Vikten av händelseanalyser

I Riksrevisionens rapport lyfts en klart olycklig utveckling fram när det gäller händelseanalyser. År 2008, i samband med att en vision och ett handlingsprogram kom på plats, tillsattes också en utredning som skulle ta fram förslag på hur händelseanalyser av inträffade självmord inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten kan utvecklas och förbättras. Fram till dess hade regeln varit att sjukvården skulle göra lex Maria-anmälningar om

en person som tagit sitt liv haft en vårdkontakt inom en tidsperiod på fyra veckor före dödsfallet, vilket ansågs för snävt. Det håller vi verkligen med om. Det var en viktig ambition att vilja vidga metodiken.

I utredningens slutbetänkande föreslogs att man skulle ta bort vårdgivarens anmälningskyldighet enligt lex Maria och i stället införa motsvarande skyldighet i en separat lag, men då utvidgat till att också gälla socialtjänsten. Det förslaget gick dock inte dåvarande regering vidare med. Det finns visserligen en regel i patientssäkerhetslagen som säger att vårdgivaren ska utreda och anmäla allvarliga händelser i vården som har medfört eller hade kunnat medföra en allvarlig vårdskada. Men det räcker inte. Anmälningarna till Ivo har minskat och det viktiga bredare händelseanalysarbetet blir inte av.

Riksrevisionen föreslår att Ivo på en aggregerad nivå ska följa upp suicidhändelser. Det är bra, men vi tycker inte att det är tillräckligt. Vi anser att man åter bör titta på det förslag som utredningen lade om en särskild lag för händelseanalyser, vad remissinstanserna sa och gå fram med ett förnyat förslag. Att så noga som möjligt ta reda på vad som hänt, varför, vad hälso- och sjukvård, respektive socialtjänst eller andra myndigheter och institutioner hade kunnat fånga upp och hur man ska kunna göra det bättre och säkrare framöver – allt detta är en extremt viktig kunskap. Det måste göras så noga som möjligt för att så väl som möjligt ge kunskap om vad som gick fel och hade kunnat undvikas. Först då kan rutiner och arbetssätt omvärderas och förbättras.

Vi anser att regeringen bör återkomma med ett särskilt lagförslag om anmälningskyldighet och krav på händelseanalyser när personer tagit sitt liv och vid suicidförsök. Det vill vi ge regeringen till känna.

Undervisning i psykisk hälsa i skolan

Att som ung människa få hjälp att sätta sig in i ämnet psykisk hälsa och hur man kan motverka psykisk ohälsa är en av de kanske viktigaste nycklarna för livet. Hur fysisk hälsa påverkar, hur man kan hantera konflikter och hur man kan hantera sorg och besvikelser är väldigt angelägna frågor. Och vad man kan göra om en mår riktigt dåligt, och vart en kan vända sig.

Miljöpartiet vill på försök låta ett antal skolor införa undervisning i psykisk hälsa, inom ramen för ämnet idrott och hälsa. Detta ska ske som en del av de 100 extratimmar i idrott och hälsa som infördes i grundskolan den 1 juli 2019. Nyligen skrev 16 organisationer som engagerar sig för barns rätt om samma tema, dvs. att införa psykisk hälsa på skolschemat (DN 220223).

När situationen i omvärlden är svår är detta inte minst viktigt. Att veta hur man kan hantera oro och psykisk ohälsa till att förbättra både sin känsla och sin situation – det behöver unga få möjlighet att lära sig. Många svåra situationer kan undvikas om man har verktygen.

Unga hbtqi-personer har en högre risk för psykisk ohälsa och suicid, det är känt sedan tidigare. Diskriminering och samhällets syn på rättighetsperspektivet spelar givetvis starkt in. Kunskap med koppling till sexualitet och könsidentitet och bättre egna verktyg är viktigt för alla unga.

Motverka mobbning i arbetslivet

Ett ofta förbisett område när det gäller frågor om psykisk ohälsa och även suicidrisk är vuxenmobbning i arbetslivet. Det är oerhört tufft att bli utsatt för, inte minst om man inte får stöd, inte blir trodd eller blir nonchalerad. Trots att arbetsmiljölagen har skärpts vad gäller området psykisk ohälsa kvarstår mycket. Det finns exempel på att enskilda har fått svår psykisk ohälsa som följd av vuxenmobbning och även att enskilda har tagit sitt liv. Miljöpartiet lyfter fram i en motion: Vuxenmobbning i arbetslivet (2021/22:4112), dels att en lag bör införas som ger anställda som är utsatta för kränkande särbehandling möjlighet till upprättelse genom juridisk prövning, dels att regeringen behöver utreda behovet av en ombudsman mot kränkande särbehandling. Båda dessa frågor har bäring på kopplingen till arbetet mot suicid.

Margareta Fransson (MP)

Emma Hult (MP)

Camilla Hansén (MP)

Leila Ali-Elmi (MP)

Martin Marmgren (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Anna Sibinska (MP)